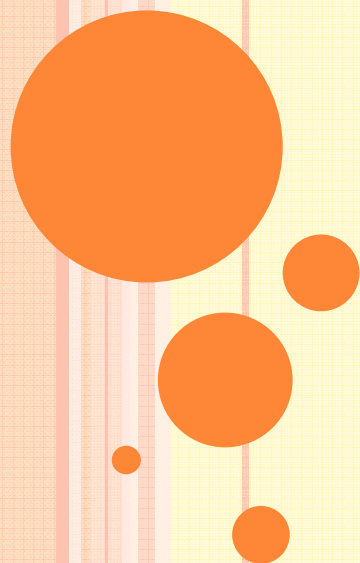

اخلاق حرفه ای پژوهش

دکتر خسرو باقري
دانشگاه تهران

اختلال فزاینده در اخلاق پژوهشی ما

○ صورت گرایی

- تدوین مقاله های غیراصیل و صوری
- اسم های بی مسما (مولف های مقالات)

○ سرقت ادبی

- کلان، صریح و بی پرده
- خرد، در ضمن آثار پژوهشی
- مبهم و دوپهلو (تغییر برخی واژه ها)

○ جعل

- داده سازی
- تولید و فروش مقاله و پایان نامه

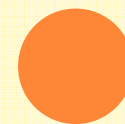

تعریف اصطلاحات

○ اخلاق؛ فعالیتی در فضای درون فردی برای تنظیم روابط فرد با خود و دیگران برحسب ارزش های "خوب" و "بد"

○ پژوهش؛ فعالیت علمی برای دست یازیدن به یافته های جدید

○ اخلاق پژوهش؛ فعالیتی در فضای درون فردی پژوهشگر برای تنظیم روابطش با خود و دیگران برحسب ارزش های "خوب" و "بد"

ماهیت پژوهش

○ اثبات گرایی:

○ تمایز واقعیت و ارزش

○ معطوف بودن پژوهش به واقعیت

○ خنثی بودن ارزشی پژوهش

○ پراگماتیسم: حل مساله

○ درهم آمیختگی واقعیت و ارزش

○ پژوهش با مساله آغاز می شود.

○ مساله همواره مساله کسی یا کسانی است.

○ پژوهش از حیث ارزشی خنثی نیست.

○ اعتبار پژوهش به حل مساله است.

○ حل مساله ربطی به واقع نمایی ندارد.

ماهیت پژوهش

○ مکتب فرانکفورت:

- پژوهش در بسترهایی بخشی (emancipation)
- پژوهش فعالیتی تنها نظری نیست (وحدت نظر و عمل)
- پژوهش: فکر + اقدام رهایی بخش
- پژوهش اصیل با تعهد به رهایی بخشی ملازم است.
- شکاف نظریه و عمل، بیماری پژوهش است.
- این بیماری در بستر سرمایه داری (کارفکری/یدی) ظهور کرده است.
- کوشش برای نزدیک کردن صنعت و پژوهش، شکاف را کم می کند.
- اما منجر به ظهور پژوهشگران مزدور می شود:
- پژوهش در ازای پول بدون تعهد به رهایی بخشی انسانها

ماهیت پژوهش

○ رئالیسم: (واقع گرایی سازه گرایانه) (constructive realism)

- پژوهش "تحقیق" است: کشف واقعیت های هستی
- واقعیت های بیرونی بر حسب سازه های انسانی تعدیل می شوند.
- سازه ها ناشی از اموری چون نیازها، زبان، و ساختمان ادراکی اند.
- نیازها/ویژگیهای انسان دو دسته اند:
 - اصیل: (شامل دو نوع)
 - گوهری: مانند عقل ؛ اراده؛ معناجویی
 - جانی: مانند نیازهای فیزیولوژیک
 - کاذب: مانند نیاز به سرگرمی؛ نیازهای ناشی از مصرف زدگی

ماهیت پژوهش

○ در واقع گرایی سازه گرایانه نیز پژوهش ذهنی- عینی است:

○ اما پژوهش به دو دسته تقسیم می شود:

○ پژوهش اصیل:

○ حاصل ملاقات نیازها/ویژگی های اصیل (اعم از گوهری و جانبی) با واقعیت های هستی

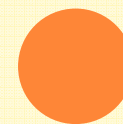
○ پژوهش غیراصیل:

○ حاصل ملاقات نیازها/ویژگی های کاذب با واقعیت های هستی

○ اخلاق پژوهش:

○ پژوهش اخلاق مدار: تعهد به پژوهش اصیل

○ پژوهش غیراخلاقی: تعهد به پژوهش غیراصیل. مثال: پژوهش برای بسط مصرف زدگی

An emerging orthodoxy: Neo-liberalism

- International neoliberal policy reform
- USA, UK, Australia, Singapore, Malaysia, etc.
- Marketized and managerialized administration
- Knowledge & Education as a commodity
- “There is nothing in (the delivery of) education which makes it different from other commodities, so we *can* speak of ‘education as a commodity’.” (Tooley, 2008, p. 279)

Neo-liberalism vs. classical liberalism

- Mark Olssen (1996):
 - classical liberalism
 - a negative conception of state power
 - the individual is characterized as having an autonomous human nature and can practice freedom
 - Neoliberalism
 - a positive conception of the state's role in creating the appropriate market by providing the conditions
 - an individual who is an enterprising and competitive entrepreneur.”

Neoliberalism → Marketization of knowledge & education

- Educational development = Market-oriented education
- Consumer-provider relationship
- The dominance of economy language
- Specific forms of **language**: efficiency, effectiveness, accountability, transparency, performance, audit (audit culture Apple 2005), stakeholder, etc.
- Audit: An examination of records or financial accounts to check their accuracy.
- 'Accountability' moved from 'a notion with real democratic potential to a set of procedures that have stifled educational practice and that have **reduced normative questions to questions of mere procedure**' (Biesta, 2010, p. 50)

Neo-liberalism → External accountability

-
-
- “Accountability” or Responsibility
- High-stakes external accountability policies
- Raising student achievement
- Statistical self-deception

کاربرد اخلاق در پژوهش

○ ایده “دانش = کالا”

- تجاری سازی دانش در برنامه چهارم در ایران
- جامعه دانایی محور (knowledge-based society)
- ابزار انگاری و ذات انگاری در دانش
- دانش مفید چگونه دانشی است؟
 - مفید برای نیازهای اولیه
 - مفید برای نیازهای متعالی
- آیا استعاره بازار می تواند در عرصه دانش و پژوهش بکار رود؟
 - اخلاق بازار و اخلاق دانش چه نسبتی با هم دارند؟
 - آیا تبلیغات از ضروریات کار در بازار است؟
 - آیا تبلیغات ذاتا فریبنده است؟
 - آیا می توان در دانش تبلیغات داشت؟

کاربرد اخلاق در پژوهش

○ کمیت در پژوهش (تعداد مقالات و کتابها)

- رابطه معکوس کمیت و کیفیت در آثار پژوهشی
- آیا کمیت (تعداد مقالات و کتابها) معیار پژوهشگر خوب است؟
- پژوهشگر پرکار (prolific)
- شعار: publish or perish
- بی تردید کار خوب وقتی بسیار شود ارزشمند است.
- اما به دلیل رابطه معکوس مذکور، کمیت می تواند کاذب باشد.
- اولویت کیفیت بر کمیت: نخست کیفیت سپس کمیت
- کار کیفی: کم شمار اما به لحاظ اثرگذاری گسترده است.
- مقاله های نوآورانه (groundbreaking) با مورد استناد قرار گرفتن جنبه کمی را جبران می کنند.

کاربرد اخلاق در پژوهش

همکاری در پژوهش

- فضیلت همکاری
- هم اندیشی و نزدیک شدن به حقیقت
- تقویت همبستگی اجتماعی
- ترتیب نام؛ معیاری اخلاقی برای حفظ حق مولف
- همکار بدون نقش؛ حق کاذب (اسم بی مسما)
- نام؛ شمشیری دو دم: حق و مسئولیت
- مولف باید مسئولیت اثر را بپذیرد.
- مسئولیت، تنها پاسخگویی در برابر دیگران نیست.
(سائل + مسئول)
- مسئولیت در برابر خود (سائل = مسئول):
- پرسش از خود: آیا چاپ این مطلب لازم است؟

کاربرد اخلاق در پژوهش

○ انتشار پاره پاره (piecemeal publication)

○ استخراج چند مقاله از یک اثر

○ استقلال هر مقاله

○ اشتراک حداقلی (در پیشینه و ضرورت تحقیق)

کاربرد اخلاق در پژوهش

○ فریبگری متخصصان

- وقتی متخصص در تعیین موضوع تحقیق مبسوط الید است.
- تعریف مساله های کاذب برای پژوهش
- بدون توجه به سطح تخصص کشور و کاربردپذیری نتایج
- سوء استفاده از بی اطلاعی مسئول سازمان و طرح مجدد پژوهش های انجام شده

کاربرد اخلاق در پژوهش

○ امانت در ارجاع

- ارجاع پایانی بدون ارجاع موردی در متن
- بدون ملاحظه منابع و تنها برای تامین پرستیژ مقاله
- با ملاحظه منابع و برای فرار از مشخص شدن آنها
- دست و پا کردن منبعی مشابه برای پرهیز از استناد به منبع اصلی
- چاپ اثر ترجمه ای به عنوان تالیف

کاربرد اخلاق در پژوهش

○ انتقاد به پژوهشگران دیگر

○ ضرورت انتقاد در عالم پژوهش و کمبود انتقاد اصیل در جامعه ما

○ انگیزه اصلی انتقاد اصیل

○ مثبت نگرانه: رشد اندیشه و شیوه درست پژوهش در جامعه

○ ویژگی های اخلاقی انتقاد:

○ 1. نقد منصفانه:

○ شرایط اثر باید در نظر گرفته شود.

○ زمان پریشی (anachronism) = خلط شرایط زمانی گذشته با شرایط زمانی کنونی

○ در نظر گرفتن شرایط زمانی- مکانی توجیه همه کس نیست.

○ باید دید هر کس در شرایط خود چه کوتاهی هایی داشته است.

کاربرد اخلاق در پژوهش

2. نقد صادقانه (عاری از فریب):

- جزء منقطع شده از کل اثر مورد نقد قرار نگیرد.
- عبارات نویسنده تغییر داده نشود. (ضرورت نقل قول مستقیم)
- مثال: «الف از ب بالنسبه مستقل است.» «الف از ب مستقل است.»

3. نقد ملایم:

- زبان تند انگیزه مثبت ناقد را تخریب می کند.
- زبان تند در مخاطب نقد، خصومت و بداخلاقی را دامن می زند.
- هر نیشتر انتقادی دو ملایم کننده نیاز دارد:
- پیش از جراحی: آمادگی (مانند: ذکر محسنات اثر)
- پس از جراحی: تسکین (مانند: هیچ اثری خالی از مشکل نیست.)

کاربرد اخلاق در پژوهش

4. نقد اثرمحور نه مولف محور

- مغالطه سیبل کردن سخنگو به جای سخن (ad hominem fallacy)
- مغالطه سیبل کردن انگیزه به جای انگیزه (genetic fallacy)
- این مغالطه ها خصومت برانگیز و/یا موجب اتهام ناروا ولذا غیراخلاقی اند.
- نقد باید محدود به اثر و نشان دادن کاستی های آن به صورت مدلل باشد.

کاربرد اخلاق در پژوهش

○ یک معمای اخلاقی در عرصه نقد

○ موضوع نقد سخن است زیرا سخن آخرین حلقه زنجیره است (چونکه صد آمد نود هم پیش ماست).

○ موضوع نقد سخنگو است زیرا سلسله جنبان در قلب و قصد فرد است. (از کوزه همان برون تراود که در اوست)

○ علی (ع): انظر الی ما قال و لاتنظر الی من قال. (سخن)

○ علی (ع): کلمه حق یراد بها الباطل. (سخنگو)

○ سخن حق وقتی به اجمال و ابهام گفته شود می تواند لباس باطل باشد اما با تفصیل یافتن، باطل را افشا می کند.

○ در مورد خوارج: اجمال: ان الحكم الا لله. (تفصیل: اللهم مالک الملک توتی المک من تشاء)

کاربرد اخلاق در پژوهش

پاسخ به انتقاد

- انتقاد پذیری یک فضیلت اخلاقی است (نقطه مقابل عجب)
- ماجرای کار دهساله گوتلب فرگه و نقد برتراند راسل
- مقابله به مثل در بی اخلاقی، واکنشی ضعیف است.
- ادب در مقابل بی ادبی، اخلاقی تر و در عین حال موثرتر است.
- اگر ناقد ضعیفی را شناسایی کرده باید از او سپاسگزاری کرد.
- گستاخی ناقد را می توان با شیوه های غیرمستقیم پاسخ گفت.
- مانند: پاسخ به دانشجوی ناقد توسط شاگردی هم سطح وی

